

فرمول های ریاضی و آمار دهم رشته انسانی

اتحاد : یک تساوی از عبارت های جبری که به ازای تمام مقادیر متغیر ها برقرار است .

اتحاد مربع دو جمله ای : اولی به توان دو ، دو برابر اولی در دومی ، دومی به توان دو .

$$(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$$

اتحاد مزدوج : اولی به توان دو ، منهای دومی به توان دو .

$$(a - b)(a + b) = a^2 - b^2$$

اتحاد جمله مشترک : مشترک به توان دو ، مجموع غیر مشترک در مشترک ، ضرب غیر مشترک .

$$(x + a)(x + b) = x^2 + (a + b)x + ab$$

اتحاد چاق و لاغر : اولی به توان سه ، دومی به توان سه .

$$(a + b)(a^2 - ab + b^2) = a^3 + b^3$$

اتحاد مکعب دو جمله ای : اولی به توان سه ، سه برابر مربع اولی در دومی ، سه برابر مربع دومی در اولی ، دومی به توان سه .

$$(a + b)^3 = a^3 + 3a^2b + 3ab^2 + b^3$$

به کمک فاکتور گیری : در صورتی که همه عبارات دارای عدد یا حروف مشترکی باشند ، حروف مشترک با کمترین توان و عدد

مشترک را به عنوان فاکتور مشترک نوشته و جلوی آن پرانتزی باز می کنیم و تک تک عبارات را بر فاکتور مشترک تقسیم کرده و به

ترتیب درون پرانتز می نویسیم .

به کمک اتحاد مزدوج : در صورتی که دو جمله ای غیر قابل فاکتور گیری داشته باشیم که حرف آن مربع باشد و بین جملات منفی

باشد ، از اتحاد مزدوج برای تجزیه استفاده می شود .

به کمک اتحاد چاق و لاغر : در صورتی که دو جمله ای غیر قابل فاکتور گیری داشته باشیم که حرف آن مکعب باشد از اتحاد چاق و

لاغر برای تجزیه استفاده می شود .

به کمک اتحاد جمله مشترک : در صورتی که سه جمله ای غیر قابل فاکتور گیری داشته باشیم که شکلی شبیه $ax^2 + bx + c$ داشته باشد از اتحاد جمله مشترک برای تجزیه استفاده می کنیم .

مقادیری که به ازای آنها عبارت گویا تعریف نمی شود : اگر عددی را به جای حرف لاتین در مخرج قرار دهیم و حاصل مخرج صفر شود ، عبارت گویا به ازای این عدد تعریف نخواهد شد .

اگر مخرج عبارت ساده نبود ابتدا آن را تجزیه کرده و سپس عددی که مخرج صفر کند می یابیم .

ساده کردن عبارت های گویا : برای ساده کردن عبارت های گویا لازم است ابتدا صورت و مخرج آن را با روش هایی که آموختیم تجزیه کنیم و سپس عبارت های مشابه صورت و مخرج را حذف کنیم .

هشدار !!! : فقط در صورتی که بین عبارت ها در صورت و مخرج ، ضرب وجود داشته باشد ، می توان عبارت را ساده کرد و در غیر این صورت ساده کردن درست نیست .

$$\text{به طور مثال : تساوی } \frac{x^2 + 3x + 2}{x^2 - 2} = \frac{(x+1)(x+2)}{(x-2)(x+2)} = \frac{x+1}{x-2} \text{ غلط است و تساوی درست } \frac{x^2 + 3x + x}{x^2 - 2} = \frac{2x^2 + 3x}{x^2 - 2}$$

جمع و تفریق عبارت های گویا : برای جمع و تفریق عبارت های گویا باید ابتدا مخرج مشترک بگیریم ، (یعنی عبارتی که مضرب همه مخرج ها باشد) ، سپس همانند جمع و تفریق اعداد گویا عمل می کنیم .

معادله : به یک تساوی از عبارت های جبری که فقط به ازای مقادیر خاصی درست باشد ، معادله گفته می شود و به آن مقادیر جواب معادله یا ریشه معادله می گویند .

معادله ای که پس از ساده شدن به صورت $ax + b = 0$ در آید را معادله درجه اول می نامند که با روش حل آن آشنا هستیم.

معادله درجه دوم : معادله ای که پس از ساده شدن به صورت $ax^2 + bx + c = 0$ در آید را معادله درجه دوم می نامند .

روش اول : تجزیه

در این روش عبارت را به کمک فاکتور گیری ، اتحاد مزدوج ، اتحاد مربع و یا اتحاد جمله مشترک تجزیه می کنیم و از این نکته استفاده می کنیم " هرگاه حاصل ضرب دو عبارت صفر شود حداقل یکی از آنها صفر است " و تک تک عبارات حاصل را برابر صفر قرار داده و ریشه ها را می یابیم .

روش دوم : مربع کامل

الف) اگر عبارت مربع باشد داریم :

$$A^2 = a \Rightarrow \begin{cases} A = a \\ A = -a \end{cases}$$

ب) اگر عبارت مربع نبود به روش مقابل آن را مربع می کنیم :

$$x^2 + bx + c = 0 \Rightarrow \left(x + \frac{b}{2}\right)^2 - \left(\frac{b}{2}\right)^2 + c = 0$$

توان ۲ ، نصف ، منفی ثابت

توجه : در صورتی که x^2 ضریب غیر از یک داشته باشد باید تمام جملات را بر آن ضریب تقسیم کنیم .

روش سوم : روش کلی (روش دلتا)

در این روش ابتدا ضرایب a, b, c را که در معادله به صورت $ax^2 + bx + c = 0$ است مشخص می کنیم .

سپس مبین معادله یعنی $\Delta = b^2 - 4ac$ را حساب می کنیم .

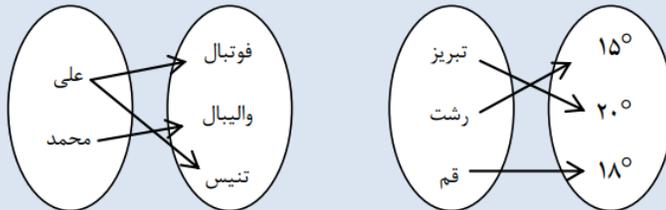
سپس به کمک فرمول $x = \frac{-b \pm \sqrt{\Delta}}{2a}$ ریشه ها را می یابیم .

حل معادلات گویا : ابتدا همه عبارات را به یک سمت تساوی آورده و با جمع و تفریق کردن عبارات آن را به یک کسر تبدیل می کنیم

. سپس فقط صورت کسر را مساوی صفر قرار داده و جواب ها را به دست می آوریم . از بین جواب های بدست آمده فقط آنهایی قابل

قبول هستند که مخرجی را صفر نکنند .

به ارتباط هر دو مجموعه داده شده زیر توجه کنید :

سوال : در ارتباط دو مجموعه دوم آیا یک شهر می تواند هم زمان دارای دو دمای مختلف باشد ؟ در ارتباط دو مجموعه اول آیا یک

شخص می تواند هم زمان به دو ورزش علاقه مند باشد ؟

تابع : رابطه ای است که هیچ دو زوج مرتب متمایزی دارای مولفه های اول یکسان نباشد . (مولفه اول را متغیر مستقل و مولفه دوم را

متغیر وابسته می نامند)

ضابطه تابع : برخی اوقات یک تابع را می توان به صورت یک فرمول نمایش داد که به ازای هر x که دریافت می کند یک y تولید کند .

دامنه و برد تابع : در یک تابع به مجموعه مولفه های اول « دامنه » و به مجموعه مولفه های دوم « برد » می گویند .

تابع با دامنه A به مجموعه B را به صورت $f: A \rightarrow B$ نمایش می دهند .
 $f(x)$

تابع خطی : هر تابع که پس از ساده شدن به صورت $y = mx + h$ در آید را تابع خطی می نامند . که m شیب خط و h عرض از مبدأ (محل برخورد خط با محور عرض ها) نامیده می شود .

نوشتن معادله خط :

الف) با داشتن شیب و نقطه (x_1, y_1) از خط می توان معادله خط را به صورت مقابل نوشت : $y = m(x - x_1) + y_1$

ب) با داشتن دو نقطه (x_1, y_1) و (x_2, y_2) از خط ، می توان شیب خط را به صورت مقابل حساب کرد : $m = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1}$

سپس با فرمول قبل و انتخاب یکی از این نقاط ، معادله خط را نوشت .

رسم تابع خطی : دو مقدار دلخواه برای x در نظر گرفته و دو مقدار برای y می یابیم . در این صورت مختصات دو نقطه از تابع بدست می آید که با مشخص کردن آنها در دستگاه مختصات و وصل کردن و امتداد دادن خط رسم می شود .

تابع درجه دوم (سهمی) : هر تابع که پس از ساده شدن به صورت $y = ax^2 + bx + c$ باشد را تابع درجه دوم می نامند . ($a \neq 0$)

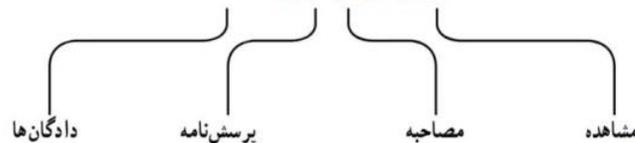
رسم تابع درجه دوم : سهمی $y = ax^2 + bx + c$ همواره به صورت $\bigwedge$ یا $\bigvee$ است .

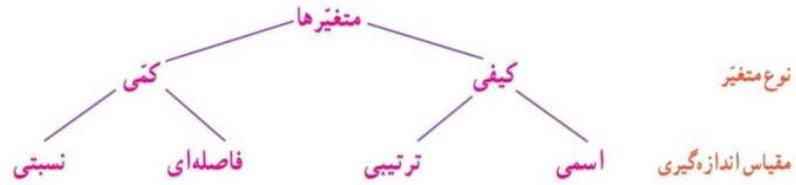
رأس سهمی : اگر مقدار $x_0 = \frac{-b}{2a}$ را یافته و درون تابع قرار دهیم نقطه (x_0, y_0) بدست آمده را رأس سهمی می نامند که در واقع

در شکل $\bigvee$ مختصات پایین ترین نقطه و در شکل $\bigwedge$ مختصات بالاترین نقطه است .

برای رسم سهمی ابتدا x_0 دو مقدار x در طرفین آن در نظر گرفته و با جایگذاری در تابع مقدار y آنها را می یابیم سپس با داشتن این سه نقطه تابع را رسم می کنیم .

روش های گردآوری داده ها

انحراف معیار : این شاخص میزان انحرافات داده ها از میانگین را نشان می دهد و با علامت « زیگما » نمایش داده می شود .

$$\sigma = \sqrt{\frac{(x_1 - \bar{x})^2 + (x_2 - \bar{x})^2 + \dots + (x_n - \bar{x})^2}{n}}$$

۱. تقریباً ۹۹/۹ درصد داده ها بین سه برابر انحراف معیار از میانگین قرار دارند : $(\bar{X} - 3\sigma, \bar{X} + 3\sigma)$
۲. تقریباً ۹۶ درصد داده ها بین دو برابر انحراف معیار از میانگین قرار دارند : $(\bar{X} - 2\sigma, \bar{X} + 2\sigma)$
۳. تقریباً ۶۸ درصد داده ها بین یک برابر انحراف معیار از میانگین قرار دارند : $(\bar{X} - \sigma, \bar{X} + \sigma)$